

en verloor toen bovendien de laatste grote eenheid van de *Kriegsmarine*, het slagschip 'Tirpitz', maar al die slagen beroofden hem niet van zijn vermogen, een hardnekkige verdediging vol te houden. De versterking van het leger beschouwde hij als zijn eerste taak. In augustus werd de mobilisatieleeftijd van zeventien-en-een-half tot zestien jaar verlaagd, uit het bedrijfsleven werden mannen en jongens versneld naar het Duitse leger overgebracht²; aan dat leger werden voorts talrijke militairen van de *Kriegsmarine* en van de *Luftwaffe* toegevoegd en met al die middelen slaagde het *Oberkommando der Wehrmacht* er in om van begin september tot midden december nieuwe legereenheden te vormen tot een totale sterkte van ongeveer 40 divisies. De oorlogsproductie bereikte in de loop van '44 haar maximum: er werd in dat jaar bijna een kwart meer wapens vervaardigd dan in '43 – wel ging zich toen in de herfst een daling aftekenen, maar ten aanzien van bepaalde categorieën wapens (vliegtuigen en tanks bijvoorbeeld) was de Duitse productie eind '44 nog steeds belangrijk hoger dan eind '43. Een gevaarlijke crisis op het gebied van de voorziening met motorbrandstof werd bezworen. In de zomer verloor Duitsland de Roemeense aardolievelden en er werd voorts in die periode door de Britse en de Amerikaanse zware bommenwerpers zoveel schade toegebracht aan de Duitse installaties voor synthetische benzine dat het er in september naar uitzag dat aan de mobiliteit van de Duitse strijdkrachten spoedig de doodsteek zou worden toegebracht. Het geconcentreerde luchtoffensief werd evenwel niet voortgezet en de Duitsers wisten de productie van motorbrandstof weer omhoog te krijgen. Zeker, van Engeland uit bleven *Bomber Command* van de *RAF* en de Amerikaanse *Eighth Air Force* zware schade toebrengen o.m. aan het Duitse verkeerswezen (van Zuid-Italië uit deed de Amerikaanse *Twelfth Air Force* hetzelfde) maar die schade was door de spreiding van doelen welke werd nagestreefd³, niet beslissend, zij het dat zich in Duitsland tegen het einde

¹ Het schip werd op 12 november '44 door Britse bommenwerpers in een Noorse fjord tot zinken gebracht, waarbij omstreeks duizend opvarenden verdronken. ² Pogingen om de plaatsen van de mannen in het bedrijfsleven te laten innemen door vrouwen en meisjes mislukten; met deze vorm van mobilisatie van arbeidskrachten die in Engeland en de Sowjet-Unie met succes was toegepast, begon Duitsland, waar Hitler zich er tot in '44 tegen had verzet, te laat. ³ *Bomber Command* liet in september 7% van zijn bommen vallen op aardolie-doelen, in oktober 5%, in november 25% (voor de aanvallen op stadscentra, welke over het algemeen maar weinig schade toebrechten aan de Duitse oorlogsproductie, waren die cijfers: 28%, 16%, 10%); de Amerikaanse *Eighth Air Force* liet in september 19% van zijn bommen vallen op aardolie-doelen, in oktober 12%, in november 40%.